

בא ג

א. „וכל פטר חמור תפדה בשה ואם לא תפדה וערפתו“, ובפרש״י ד״ה „וערפ-תו“ – „עורפו בקופיץ מאחוריו והורגו. הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יפסיד ממונו.“

וקוברו“ שכו״ע מודי בה, ואילו טעם ה-עריפה, „הוא הפסיד כו״ לפיכך יפסיד ממונו“, הוא דעת לוי (בברייתא שהובאה בגמ״), „תני לוי הוא הפסיד כו״.

ובמכילתא כאן איתא: „ואם לא תפדה וערפתו, מכאן אמרו מצות פדי׳ קודמת למצות עריפה. ד״א, ואם לא תפדה וערפ-תו אם אין אתה פודהו עורפהו הואיל ואב-דת נכסי כהן אף נכסיו יאבדו“, שמפש-טות לשון המכילתא משמע שהם ב׳ די-עות׳, וטעם זה לעריפה („הואיל ואבדת כו״) אינו לדברי הכל,

[וכמבואר במפרשים¹, דלת״ק עריפה היא מצוה כמו פדי׳ אלא שמצות פדי׳ קודמת: ואילו לפי הד״א עריפת פטר חמור אינה מצוה, אלא עונש וקנס לבעל החמור על שלא פדה אותו בשה (וכדעת לוי בברייתא)],

ועפ״ז דורש ביאור ביותר מה שצירף רש״י שני הענינים – פירוש של עריפה (שהוא לכו״ע) עם טעם העריפה (שהוא רק לדעת לוי, ודיעה הב׳ במכילתא) – בד״ה אחד¹¹.

ב. ויובן זה בהקדים השאלה – למה

והנה לכאורה מבאר כאן רש״י שני ענינים שונים: (א) מהו פירוש עריפה („וערפתו“) – „עורפו בקופיץ מאחוריו והורגו“, היינו שהריגת הפטר חמור צ״ל באופן מיוחד, „עורפו בקופיץ כו״. (ב) הטעם למצות עריפה – „הוא הפסיד ממונו של כהן לפיכך יפסיד ממונו“. וצע״ק, למה צירף רש״י את שני הענינים בדיבור אחד [דלא כדרכו בכ״מ, שמחלק ענינים שונים (אפילו בפירוש תיבה אחת) בשני ד״ה].

ועוד: מ״ש רש״י „עורפו בקופיץ מאחו-ריו והורגו“ מקורו (בסתם) משנה¹² („לא רצה לפדותו, עורפו בקופיץ מאחוריו

(1) פרשתנו יג, יג.

(2) לכאורה צ״ע שלא פרש״י תיבת „עורפו“. וראה ראב״ע כאן. מדרש לקח טוב כאן (ולקמן תשא לד, כ). וי״ל שמטעם זה מוסיף רש״י „והורגו“ (ראה לקמן הערה 25), להדגיש דעריפה היא פעולה ה-הורגת החמור. ועדיין צ״ע דהול״ל כלשונו בפי-שופטים (כא, ד) – גבי עגלה ערופה – „קוצץ ער-פה“ (ושינה שם מל׳ המשנה – סוטה מה, ב).

(3) צ״ע שלא פי׳ מהו „קופיץ“, אף שפירשו ב-כ״מ בפירושו לש״ס (ראה הנסמן לקמן הערה 13). ובמ״א (לקו״ש ח״ד ע׳ 125 הערה 48) נת׳ ע״פ לי רש״י בשופטים שם „קוצץ“. ועצ״ע.

(4) ראה לדוגמא פרש״י פרישתנו י, כא, שם, כב, יב, ב, שם, כח.

(5) בכורות ספ״א יג, א.

(6) כה׳ במשנה שבמשניות. וכן בלשון המשנה שבה׳ בכורות להרמב״ן ספ״א. ובמשנה שבגמ׳ ליתא תיבה זו, אבל הובאה בברייתא שם לעיל (י, ב). וכן במשנה סוטה שם (בעגלה ערופה).

(7) י, ב.

(8) משנה בכורות הנ״ל (הערה 5).

(9) וראה פלוגתת הרמב״ם והראב״ד הל׳ ביי-כורים רפ״ב. וכבר האריכו בזה במפרשים.

(10) ראה מהר״ט אלגאזי להל׳ בכורות לה-רמב״ן פ״א (סי׳ ד״ה ראיתי למהרש״ג). ועוד.

(11) ולהעיר ממנ״ח (מצוה כג, סק״ב), ד״לכ-אורה ללוי דדריש טעמא דקרא מחמת קנס א״כ ל״ל קופיץ וממול ערפו״. – ועי״פ המבואר לקמן בפנים, הרי אדרבה, הא דצ״ל קופיץ ומול ערפו מובן דוקא ע״פ טעמא דלוי.

לא הותרה מיתת ברי' אפילו בשביל אחי-
לה, ומזה מובן, דגם כאשר הותרה אח"כ
(לנח"י), צ"ל זהירות שלא לצער הבעל חי,
שזהו הטעם בפשטות לאיסור אבר מן ה-
חיים, ולכן שחיתת בהמה לאכילה היא ב-
סכין (כמובא בפרש"י לעיל בפ' וירא²¹).

ולכן, לאחר שפרש"י מהי עריפה –
„עורפו בקופיץ מאחוריו והורגו” – מוכ-
ח להמשיך ולבאר הטעם לזה²²: „הוא
הפסיד ממונו של כהן לפיכך יפסיד
ממונו”.

ביאור הדבר:

זה שבעל החמור אינו רוצה לפדותו
אינו אלא „הפסד” (היוק) בלבד, שהרי אין
לו הנאה וריוח מזה, כי קודם פדיתו הרי
הוא אסור בהנאה²³ (וכמ"ש רש"י בד"ה
שלפנ"י „נותן שה לכהן ופטר חמור מותר
בהנאה”, שבפשטות כוונת רש"י היא, שה-
פדי' ע"י שה היא המתירה את הפטר
חמור בהנאה²⁴), ועוד, דאם אינו פודה
אותו, הרי צריך להמיתו²⁵ – וא"כ מה

מביא רש"י טעם לעריפה כל עיקר, והרי
אין פרש"י על התורה ספר של טעמי
המצוות, ולא בא אלא לפרש פשוטו של
מקרא, וברובא דרובא לא מצינו שרש"י
יפרש טעמן של המצוות.

ויש לומר, שההכרח בנדו"ד למצוא
טעם (גם ע"ד הפשט) למצות עריפה, הוא
מפני האופן המיוחד של המתת הפטר
חמור, „וערפתו” דוקא:

הריגת חמור ע"י עריפה – „עורפו ב-
קופיץ מאחוריו” – היא מיתה הקשורה ב-
יסורים וצער, כי ע"י עריפה מאחוריו ב-
„קופיץ” („סכין גדול”¹³) שוברים את עצם
הצוואר כו¹⁴. וצ"ע: גם אם יש צורך לה-
מית את הפטר חמור (כיון ש„כל פטר רחם
לה”¹⁵), וכמו שבכור בהמה טהורה צריכים
לזבוח לה¹⁶, עד"ז פטר חמור שלא רצה
לפדותו צריכים להמיתו, מ"מ, למה צריכה
מיתתו להיות באופן כזה¹⁷?

והרי הזהירות ב„צער בעלי חיים” הוא
ענין המובן בשכל הפשוט (גם ד"בן חמש
למקרא¹⁸). ועוד זאת: מפורש לעיל בפ'
בראשית¹⁹ ש„לא הותר לאדם ולאשתו ל-
המית ברי' ולאכול בשר” (דלאדם ולחיה

(19) נח ט, ג ובפרש"י.

(20) נח שם, ד ובפרש"י.

(21) כב, ו. וכן בפרש"י תולדות כז, ג.

(22) ועד"ז ב„עגלה ערופה, שנאמר בה (שופטים
שם) „וערפו”, פרש"י גם טעם העריפה „קוצץ כו”
אמר הקב"ה תבא עגלה כו”, כמשנ"ת בארוכה
בלקריש שם ע' 125 ואילך.

(23) כדעת ר' יהודה (בכורות ט, ריש ע"ב),
וכ"ה להלכה (רמב"ם הל' ביכורים פ"ב הי"ד. הל'
בכורות להרמב"ן ספ"א. טושו"ע י"ד ששכ"א סי"ח).
וכן סתם מבכילתא פרשתנו כאן.

(24) ראה רא"ם שם [נמ"ש בדפוס רא"ם ה'
נפוצים „נכנס במקום פטר חמור”, לכאורה היא
טה"ד, וצ"ל „לא נכנס”. וכלשון הקיצור מזרחי
ושפ"ח שם]. נחלת יעקב על פרש"י כאן.

(25) וגם אז נבלתו אסורה בהנאה (וגם ר"ש
דמתירו בהנאה מחיים, מודה דאחר מיתה אסור –
בכורות שם בסוף העמוד). וכ"ה ל' המשנה וברייתא
בכורות (הג"ל הערות 5, 6) „עורפו כו' וקוברו”.

(12) ראה ס' כללי רש"י „קהת, תשמ" פ"ג אות
11 (בהוצאת תנש"א – פ"ב אות 17) ושי"נ.

(13) רש"י בכורות י', ב. ובכ"מ. – וראה לקו"ש
חכ"ד ע' 125 הערה 42, 50. ושי"נ. וראה ס' זכרון על
פרש"י כאן.

(14) ד„עורפו” היינו „קוצץ” (רש"י שופטים כא,
ד), וראה טיו"ד ששכ"א (ורמ"א שם סי") „מכהו
בקופיץ כו” (וראה במקומות שנסמנו בלקריש שם)
– ולא כשחיטה שחותך בהולכה (והובאה).

(15) פרשתנו שם, יב. וכן לפנ"ז שם, ב: „קדש
לי כל בכור גוי' באדם ובבהמה לי הוא”.

(16) פרשתנו שם, טו.

(17) ואינו דומה למליקת עוף (ויקרא א, טו
ובפרש"י. שם ה, ח), שהוא בצפרונו של כהן (רש"י
הג"ל), ועוד, שעצם צואר העוף אינו קשה כי"כ כו'.

(18) א, כט"ל.

„יופסד ממנו“ קאי על החפצא ד„ממונו“, דהיות שהוא גרם שיופסד ממנו הכהן, לכן גם ממנו נפסד ןלפני״ל שהוא ע״ד חיוב תשלומין, דהיות שהוא גרם הפסד בממון חבירו, חל חיוב תשלום (ושיעבוד) על ממנו, ומעין זה בנדוד״ד, דהיות שהפסיד ממנו של כהן, לכן חל חיוב של „הפסד“ על ממנו: משא״כ „יפסיד ממנו“ קאי על הגברא, ובלשון זו מודגש יותר העונש על הגברא, שהוא צריך להפסיד ממנו.

וזהו טעמו של רש״י ששינה ל„יפסיד ממנו“, כי לשיטתו, עיקר העוול בהעדר פדיית פטר חמור, אינו הצד הממוני שבזה (שגרם חסרון בממונו של כהן), אלא אכזריות הגברא, שכוונתו אך להפסיד ממון הכהן בלי תועלת והנאה לעצמו, ו„לפיכך יפסיד ממנו“, שהוא צריך להרגיש ענין של הפסד בממונו.

ועפ״ז אולי יש להוסיף עוד, דלשון „יפסיד ממנו“ בפרש״י כאן פירושו לא רק שסובל הפסד בממונו, אלא שגורם הפסד ונזק לממונו, שהוא צריך להפסיד את ממנו במו ידי, דפעולת העריפה (הפסדת ממנו) צריכה להיעשות על ידי בעל החמור בעצמו.

כלומר: מכיון שהוא התנהג באופן אכזרי בממונו של כהן, „הפסיד ממנו של כהן“, לפיכך עונשו, שהוא (בעצמו) צריך לעשות פעולה אכזרית בממון שלו, „יפסיד ממנו“.

ד. והנה נת׳ כמ״פ, דאף שבפירושו על התורה, לא בא רש״י אלא לפרש פשוטו של מקרא, מ״מ נרמזים בו גם „ענינים מופלאים״²⁸ בשאר חלקי התורה, וגם ע״ד ההלכה.

הנאה יש לו בהעדר פדיית החמור? אד׳ רבה, אם ה״י פודה אותו בשה ה״י מרוויח, כי ערך השה הוא פחות מערך החמור²⁹ — וא״כ אין בהעדר פדיית החמור אלא הפסד ממנו של כהן (למנוע ממנו השה) בלי כל תועלת והנאה לעצמו, וה״ז היפך החדש והרחמים.

ומשום כך מענישים אותו, מדה כנגד מדה, שלא זו בלבד שחמורו נהרג, אלא עוד זאת, ש„עורפו בקופין מאחוריו והורג״, שהריגה באופן זה מדגישה שהיא פעולה של הפסד בלבד, „יפסיד ממנו“, ועי״ז ישים אל לבו האכזריות שבהנהגתו כו׳.

ג. בדרך זו יש לבאר גם דיוק לשון רש״י „הוא הפסיד ממנו של כהן לפיכך יפסיד ממנו“: לשון הברייאתא היא „לפיכך יפסיד ממנו“ ןעד״ז במכילתא הלשון „נכסיד יאבדו״, ואילו רש״י שינה וכ׳ „יפסיד״ ממנו.

ועפ״ה הנ״ל יש לומר:

החילוק בפשטות בין שתי הלשונות — „יופסד ממנו“ או „יפסיד ממנו“ — הוא:

וכ״ה להלכה (ראה במקומות שנסמנו לעיל הערה 23). אלא שרש״י כאן השיטו (ובמקומו כ׳ „והורגו“ — ראה לעיל הערה 2). ואכ״מ. (26) ראה בכורות שם „אפסידא דביני ביני“ וברש״י שם. וראה שם (ואילך) „תפדה בכל שהוא“. ושם יא, א, ולא אמרה תורה בשה להחמיר עליו אלא להקל עליו. ועוד.

(27) בדפוס ראשון דפרש״י „יופסד“ (ובכמה כת״י רש״י שתח״י „יפסד“). וכ״ה בפרש״י (גם ב־דפוסים הנפוצים) לקמן תשא (לד, כ). אבל בדפוס שני, כמה כת״י רש״י שתח״י, ובדפוסים הנפוצים — „יפסיד“, כפנים.

(28) ראה ס׳ כללי רש״י (קה״ת, תשמ״) פט״ז (בהוצאת תנש״א — פי״ח).

(29) ל׳ השל״ה במס׳ שבועות שלו (קפא, א).

(*) אבל להעיר שבפירושי רש״י עה״פ תשא שם, כמה שינויים (קלים) לגבי ל׳ רש״י בפרשתנו כאן. ואכ״מ.

אינה חובת הבעלים (והוא כמו פדיית הקדש, שכל אדם יכול לפדות ממון הקדש, לא רק הבעלים שהקדישו), אבל לדעת כמה מפרשים³¹, הרי פדיון פטר חמור הוא חובת הבעלים, ופדיון ע"י חבירו מועיל מטעם (זכ"ו) ושלוחות.

וע"פ הג"ל בשיטת רש"י בפירושו ע"ה"ת, נ"ל, שכל זה הוא רק לענין פדיון, משא"כ לענין עריפה, לא יהני גם אם ימנה את חבירו בפירוש לשלית, כי חובת ה"עריפה היא עונש על הגברא, שצריכה להעשות במו ידיו (כנ"ל), שרק בזה מתקיים עונשו.

ה. וועדיין צע"ק ל' רש"י³², "הוא הפסד ממונו של כהן", דלכאורה, אין כאן הפסד ממונו של כהן, אלא רק מניעת ריוח, שה"י צריך לתת שם לכהן ולא נתנו, אבל לא הפסיד ממונו (שיש לו מכבר) כלום³³.

לכאורה יש לומר, דגם מניעת ריווח נקראת הפסד³⁴ (עכ"פ ע"ד הפשט³⁵). אבל

(34) ראה מהרי"ט אלגאזי להל' בכורות לה: רמב"ן פ"א (ס"ו ז), מניח מצוה כב. שו"ת הצ"צ יו"ד סרכ"ב אות ג"ד. ועוד.

(34) וכן לשון לוי בברייתא (כנ"ל ס"א). וראה

לקמן הערה 41.

(35) להעיר מצפ"ע להל' מתנות עניים (גב), ריש ע"ב.

(36) ראה השקו"ט ע"ד ההלכה במקומות ה' מסומנים בשד"כ כללים מערכת ה' אות סט (כרך א' קא, סע"ב ואילך). פאת השדה לשם אות ב' (כרך ח' אתרסא, א ואילך).

(37) ראה לקו"ש ח"ט ע' 135.

ולהעיר דע"ד הפשט מצינו בכמה מקומות ב' תורה שמתחשבים בהווה כמה שיקרה בעתיד (ראה לדוגמא רש"י לך יד, יד. ועד"ז בכ"מ. וראה לעיל ע' 8 הערה 17). ועד"ז י"ל בענייננו, דע"פ תורה, הריווח שצריך להגיע לאדם בעתיד נחשב כאילו כבר הגיע לידו (וכנראה במוחש שהאדם מצטרף גם ע"ז).

וכן יש לומר בנדוד³⁶, דע"פ הנ"ל בדיוק לשון רש"י, "יפסיד ממונו", יש ללמוד גד-רו של חיוב עריפה ע"פ הלכה.

דהנה בנוגע לפדיון פטר חמור איתא בגמ'³⁷, "הפודה פטר חמור של חבירו פדיונו פדיו", ובמנחת חינוך³⁸ חקר מהו הדין לענין עריפת פטר חמור, אם אפשר לערוף פטר חמור של חבירו.

והנה במנ"ח שם אתי עלה מטעם דאיך אפשר לאדם להזיק ממון חבירו, דכיון שאם רצו הבעלים יכולים לפדות החמור בכל עת, הרי כשעורפו הוא מזיק ממון חבירו. אלא שיש לעיין בזה ע"פ מ"ש רש"י בגמ'³⁹, "לפיכך יופסד ממונו, יכפר הו"ב בית דין לעורפו. לאחר שלשים", הרי שלפרש"י לאחר ל' יום ב"ד כופין אותו לעורפו, וכיון שכן, לכאורה יש מקום לומר, דלאחר ל' מותר לערוף פטר חמורו של חבירו, ואין בזה דין מזיק ממון חבירו (כיון שכבר אין בידו הברירה לפדות, שהרי ב"ד כופין אותו לערוף אחרי ל').

אמנם ע"פ משנת"ל בכוונת לשון רש"י, "לפיכך יפסיד ממונו", מובן שזוהי חובת הבעלים, שבעל החמור צריך לערוף (ל-הפסיד) ממונו, ואין חבירו יכול לזכות בקיום חובה זו.

ויש להוסיף עוד, דהנה לענין פדיון פטר חמורו של חבירו שקו"ט במפרשים בטעם הדבר, דבתוס'⁴⁰ איתא שמצות פדיו

(30) בכורות יא, א. וכ"ה ברמב"ם שם ה"ג.

טושי"ע יו"ד שם ס"ז.

(31) מצוה כג בסופה.

(32) בכורות י, ב. – הובא במנ"ח שם (ונשאר בצ"ע, למה כופין אותו לערוף ואין מניחים אותו לקיים מצות פדיו. וראה לקו"ש ח"ט ע' 497-8 ואכ"מ).

(33) ד"ה הוא ב"ק סח, ב. וראה תוד"ה הפודה בכורות יא, א (ושקו"ט בכוונתם במהרי"ט שבערה הבאה).

— פדיית החמור מיד הכהן, דבעצם תיכף משנולד — „לך יהי“, דשייך לכהנים, אלא שהתורה ציוותה לישראל לפדותו מה-כהן³⁸ (וגם הקל על הישראל, שיכול ל-פדותו בשה).

וזהו פירוש ל' רש"י³⁹, „הוא הפסיד

קשה קצת לפרש כן הלשון „הפסיד ממונו של כהן“, שמשמעה שמדובר בממון שכבר זכה בו הכהן, ואם הכוונה רק למניעת ריווח הול"ל „הוא גרם הפסד לכהן“ ו-כיו"ב (ולא „הפסיד ממונו של כהן“).

ולכן נ"ל, דלדעת רש"י בפשוטו של מקרא, זכותו של הכהן אינה רק בפדיון הפטר חמור, אלא בפטר חמור עצמו, וא"כ אין כוונת רש"י ב„הפסיד ממונו של כהן“ על מניעת הריווח של השה, אלא על הפטר חמור עצמו.

ביאור הדבר:

ע"ד הפשט משמע, דגדרו של פדיון פטר חמור הוא, מה שפודין את החמור מן הכהן, דהפטר חמור שייך לכהן, אלא ש-אמרה תורה שאין נותנים הפטר חמור עצמו לכהן אלא צריכים לפדות אותו מידו, ע"י נתינת שה במקום החמור.

וכדמוכח מפשטות הכתובים דפ' קרח³⁸ (שרק שם מפורש ע"ד הנתינה (דפדיון הבן ופדיון פטר חמור) לכהן): „כל פטר רחם לכל בשר אשר יקריבו לה' באדם וב-בהמה יהי' לך, אך פדה תפדה את בכור האדם ואת בכור הבהמה הטמאה תפדה“, הרי מפורש ד„כל פטר רחם לכל בשר גוי באדם ובבהמה יהי' לך“ (לכהן), אלא שאח"כ ממעט הכתוב בכור אדם ובכור בהמה טמאה שאין הם עצמם ניתנים לכהן אלא רק פדיונם.

ונמצא, שגדר פדיון פטר חמור הוא³⁹

(38) יח, טו.

(39) וכי"כ במהריט"א אלגאזי שם פ"א ס"ג בסופו (ד"ה אשר ע"כ). ע"ש. ועיי"ג ל' הצ"צ בשו"ת יו"ד שם (אות ג' וריש אות ד'). וראה צפע"ג הנ"ל (הערה 35) השקו"ט אם המית פט"ח (לא בעריפה) צריך לשלם להכהן לצאת ידי שמים, ע"ש (ובצפע"ג הל' כלאים יט, ד) נקט „דמצות מתנות כהונה לא חל רק לאחר פדיון, ע"ש.

ואולי זהו דיוק לשון הרמב"ם בהל' ביכורים

(פ"א ה"ז) „החמש שוכין כהן הכהנים בכל מקום כו' ופדיון הבן ופטר חמור“, ועד"ו אח"כ (שם ה"י) „ופטר חמור לזכרי כהונה“ — ולא נקט (כלשון ה-ש"ס — ב"ק קי, ב. חולין קלג, ב) „פדיון פטר ח-מור“. והיינו, דגדר מתנות כהונה חל על הפטר חמור עצמו (אלא שחייבים לפדות אותו מיד הכהן. וראה הערה הבאה).

(40) להעיר מפלוגתא הפוסקים (ראה תרומת הדשן פסקים סר"ה. שו"ת הרדב"ז ח"א סתצ"ו. טו"ד טשכ"א. ברכ"י יו"ד שם ס"ד. וט"ז) אם מקי"מים המצוה ע"י נתינת הפטר חמור עצמו לכהן.

אבל י"ל, דהמבואר בפנים הוא גם להדיעות ש-אין יוצאין י"ח כזה, כי טעמם הוא מפני שהתורה גזרה, תפדה... ואם לא תפדה וערפתו, שכתוב נתפרשו רק שתי ברירות, או פד"י או עריפה (ולא נתינת החמור עצמו לכהן), אבל גדרו של פדיון הוא, שפודין את החמור מן הכהן.

(41) וצ"ע אם גם ע"ד ההלכה הוא כן (וזהו פירוש לשון לוי בברייתא, וכן ל' המכילתא כאן „אבדת נכסי כהן“). — וראה לעיל הערה 39.

ולכאורה לדעת ר"ש שמותר בהנאה (ולא נחשבת גזל כהן) עכצ"ל שאינו ממון כהן ממש. וראה בכורות (יא, א) דלר"ש שמותר בהנאה ממונא דבעלים הוא, וגם לר"י דאסור בהנאה, כיון דקני להו „דביני וביני“ נחשב „ממונא דידי“ (רש"י שם) והגונג ממנו פט"ח הכפל שלו. ועיי"נ צ"צ שם.

וכן המקדש בפט"ח לדעת ר"ש שמותר בהנאה מקודשת (קידושין גז, ב. וראה בכורות י, ב — „תיקדש בכולי“ „משא"כ אליבא דר"י שמקודשת רק „בהך דביני וביני“ — דלא כדין „המקדש

(י) וכ"ה גם ל' הרמב"ם להלן בפרק שם הטי"ו (אבל בסוף הפרק שם הטי"ו לפנינו „ופטר חמור“. אלא שבמהדורות פרענקל שם ב"לקוט שינויי נוס"חאות מביא גירסא „ופדיון פטר חמור“ — ובספרי קרח יח, כ) „ופטר חמור“.

ממונו של כהן", דמי שאינו רוצה לפדות את החמור, הרי הוא מפסיד ממון כהנים, כי (ע"ד הפשט) פטר חמור – "לך יהי", ואע"פ שהתורה ציוותה לישראל לפדותו,

הרי עכ"פ יש לכהנים זכות בחמור זה כדמי הפדיון (שה).

(משיחות ש"פ תצא וש"פ תבא תשמ"א)

במתנות" (זרוע לחיים וקיבה) דאינה מקודשת (קידושין נח, א"ב. וכ"ה להלכה ברמב"ם הל' אישות פ"ה ה"י – כמ"ד טובת הנאה אינה ממון).

ולהעיר מרשב"א (שו"ת ח"א סשי"א) "דבגופו של פטר חמור ממש ליכא דוכי ב"י דאי לא פריק ל"י

למיתה אזיל ועוד כל דפריק ל"י הוה ל"י דבעלים כו' והילכך דינא הוא דאפילו תקפו כהן מוציאין אותו מידו". ובביאורי הגר"א יו"ד (סשט"ו סק"ב) "דבפטר חמור לא זכה כהן".

ועצ"ע. ואכ"מ.

בשלח

„פחדכם ומוראכם יתן ה' גוי' וז'ל: „פחדכם ומוראכם, והלא פחד הוא מורא אלא פחדכם על הקרובים ומוראכם על הרחוקים. פחד, לשון בעיתת פתאום. מורא, לשון דאגה מימים רבים, והיינו, דזה ש„פחד“ קאי על הקרובים הוא לפי שזהו פירוש תיבת פחד – „לשון בעיתת פתאום“ (שזה מתאים כשגורם היראה נמצא בקירוב מקום ובמילא היראה היא בדרך „בעיתת פתאום“): ותיבת „מורא“ נופלת על הרחוקים לפי שפירושה „דאגה מימים רבים“ (שגורם היראה הוא ברחוק ממנו, אם ריחוק במקום או ריחוק בזמן).“

אבל לכאורה קשה לבאר שזהו טעמו של רש"י כאן, כי לפי ה"ל לרש"י ל- הביא כאן את פירוש התיבות „פחד“ ו„אימה“ (ד„פחד לשון בעיתת פתאום“, ו„אימה“ הוא לשון „דאגה מימים רבים“). ועוד – דכיון שסדר המקרא כאן מורה, לכאורה, ש„אימה“ היא על הקרובים ו„פחד“ קאי על הרחוקים (שהרי מקדים „אימתה“ ל„ופחד“), ה' לו לפרש טעמו דקרא.

כלומר: משנתל הוא רק טעם על פרש"י, שמפרש „אימתה על הרחוקים, ופחד על הקרובים“ – אבל עדיין קשה בכתוב עצמו: כיון ש„אימתה על הרחוקים ופחד על הקרובים“, למה מקדים „אימתה“ ל„ופחד“, ולא אמר „יפול עליי הם פחד ואימה“ (וכמו בפ' עקב שם, שמקדים „פחדכם“ ל„ומוראכם“)?

[ויש להוסיף ממה שהעירו במפר-

א. „תפול עליהם אימתה ופחד גוי'“, ומפרש רש"י: „תפול עליהם אימתה – על הרחוקים. ופחד, על הקרובים, כענין שנאמר: כי שמענו את אשר הוביש וגוי'“.

וכבר הקשו במפרשים, „דילמא איפ- כא, אימתה על הקרובים ופחד על הרחוקים, שמתחילה ירא הקרוב ואח"כ הרחוק“.

ואעפ"ש שבמכילתא על אתר נאמר כן („אימתה על רחוקים ופחד על קרובים“) – הרי: (א) כבר נת' כמ"פ שאין דרכו של פרש"י עה"ת להעתיק פירושי חז"ל, אלא מפרש רק פשוטו של מקרא (ואור- תם פירושי חז"ל שנעתקו בפירושו, הוא לפי שהם מיישבים פשוטות המקרא). (ב) במכילתא דרשב"י כאן הגירסא „אימתה על הקרובים ופחד על הרחוקים“, ולמה בחר רש"י גירסא הנוטה מפשוטות הכתובים.

ועוד תמוה: רבינו בחיי כאן כותב „על דרך הפשט, אימתה על הקרובים, ופחד על הרחוקים, כענין שכתוב כי שמענו את אשר הוביש ה' את מי ים סוף מפניכם“, והוא היפך פירוש רש"י.

לכאורה יש לומר (וכן תירצו במפר- שים) ע"פ מ"ש רש"י בס"פ עקב, עה"פ

(1) פרשתנו טו, טז.

(2) יהושע ב, י. – וראה לקמן טעף ג.

(3) שפי"ח, משכיל לדוד, באר בשדה על פר-

ש"י. מרכבת המשנה על המכילתא כאן.

(4) כפרש"י בראשית ג, ח. ובריבוי מקומות בפי-

רושו עה"ת.

(5) באר בשדה. וראה גם אמרי שפר ודברי דוד

כאן.

(6) מספרי שם.

(7) להעיר גם מפ' לך טז, יב וברש"י שם.